

Alexander GANCHEV,
Alexander PRIGARIN

“Demography as history”:

historical and anthropological methodological contexts (I)

<https://doi.org/10.52603/rec.2023.33.02>

Rezumat

„Demografia ca istorie”: contexte metodologice istorice și antropologice

În prezentul articol se încearcă o conceptualizare teoretică și metodologică a reconstruirilor istorice și demografice în contextul „istoriei sociale”. Sunt prezentați parametrii „relevanței” reconstruirii trecutului – ansamblu de activități ale maselor. Experiența istorică este percepută în contextul unor practici comportamentale nemotivate, care ne conduc la o idee procedurală a tendințelor demografice. Sunt analizate principiile și potențialul unor astfel de cercetări, se caracterizează orientarea umanitară a procedurilor cognitive. Sunt luate în considerare exemple de aplicare reușită a modelării cantitative în descrierile proceselor istorice. Pe baza experienței istoriografice se formulează sarcinile abordării istorico-demografice în studierea trecutului. Reconstruirile regionale și locale, aspecte importante ale teoretizării sunt prezentate ca potențial pentru unele generalizări. „Caracteristicile demografice” sunt propuse pentru a fi evaluate atât ca rezultat, cât și ca subiect al istoriei evenimentelor. S-a încercat să se încadreze astfel de studii în diverse contexte istoriografice. Autorii au formulat principiile și mecanismele îmbinării organice/eficiente a metodelor „exacte” ale demografiei cu „condiționalitățile” percepției umane a istoriei. Sunt demonstrate posibilele căi de „import reciproc” al tehnicilor în cadrul abordării antropologice a studiului trecutului. Se ridică întrebări cu privire la limitele aplicării unor astfel de metode în cunoașterea trecutului umanității.

Cuvinte-cheie: demografie istorică, antropologie istorică, metodologia istoriei, gnoseologie, epistemologie.

Резюме

«Демография как история»: историко-антропологические методологические контексты

В статье предпринята попытка теоретико-методологического осмысления историко-демографических реконструкций в контекстах «социальной истории». Представлены параметры «востребованности» воссоздания прошлого как совокупности деятельности народных масс. Исторический опыт воспринимается в контексте немотивированных поведенческих практик, которые приводят к процессуальному пониманию демографических тенденций. Анализируются принципы и потенциал подобных исследований, дается характеристика гуманитарной направленности познавательных процедур. Рассматриваются примеры удачного применения количественного моделирования в описаниях исторических процессов. При опоре на историографический опыт формулируются задачи историко-демографического подхода к изучению прошлого. В качестве важных аспектов теоретизации представлены региональные и локальные реконструкции как потенциал для обобщений в целом. «Демографические характеристики» предлагается оценивать и как результат,

и как субъект событийной истории. Авторы предпринимают попытку вписать подобные исследования в различные историографические контексты. Сформулированы принципы и механизмы органичного/эффективного соединения «точных» методов демографии с «условностями» гуманитарного познания в истории. Продемонстрированы возможные пути «взаимного импорта» приемов в рамках антропологического подхода к изучению прошлого. Выдвигаются вопросы о границах применения таких методов в познании человеческого прошлого.

Ключевые слова: историческая демография, историческая антропология, методология истории, гносеология, эпистемология.

Summary

“Demography as history”: historical and anthropological methodological contexts

The article attempts a theoretical and methodological understanding of historical and demographic reconstructions in the context of “social history”. The parameters of the “demand” for the reconstruction of the past as a set of activities of the masses are shown. Historical experience is perceived in the context of unmotivated behavioral practices that lead to a procedural understanding of demographic trends. The principles and potential of such studies are analyzed; the humanitarian orientation of cognitive procedures is characterized. Examples of successful application of quantitative modeling in descriptions of historical processes are considered. Based on historiographical experience, the tasks of the historical-demographic approach in the study of the past are formulated. Important aspects of theorization are regional and local reconstructions as a potential for generalizations in general. “Demographic characteristics” are proposed to be evaluated both as a result and as a subject of event history. An attempt has been made to fit such studies into various historiographic contexts. The principles and mechanisms of organic/effective combination of “accurate” methods of demography with “conditions” of humanitarian knowledge in history are formulated. Possible ways of “mutual import” of techniques within the framework of the anthropological approach to the study of the past are demonstrated. Questions are raised about the limits of the application of such methods in the knowledge of the human past.

Key words: historical demography, historical anthropology, methodology of history, gnoseology, epistemology.

Problem Statement. The main principles of contemporary historical research (historicism, quantity and consistency) are generated by the methodological horizons formed within the framework of “historical anthropology” and its productive areas: “social history”, “history of everyday life”, “new demogra-

phy”, etc. These scientific focus areas derive from and are undergoing a rather long historiographic approbation experience in the works of the French School of *Annales* and Modern History (Блок 2002, 2018; Февр 1991; Бродель 1995–1998, 2013–2015; Ариес 1977, 1992; Ле Гофф 2000 and others).

The active development of these conceptual ideas results in the so-called “anthropological turn” in historical research, which, however, coexists with the “linguistic”, “social”, “microhistorical” ones, etc. (Kolesnik 2013: 144, 251-252, 475-566). The “common person” or “the culture of the silent majority” becomes the focal point of scientific interest in the humanities. In the context of this approach, we witness brilliantly implemented works based on the dialogue principle of cognition. Historians, as carriers of a specific culture, are trying to reconstruct the reality of different environments and times, initiating a communication dialogue between different eras and cultures (the idea of L. Febvre). A. Ya Gurevich picked up this idea: “Such fundamental concepts as society, economy, power, state, law, faith, freedom and dependence, poverty and wealth are undergoing significant transformations over time. It would be deeply erroneous and ahistorical to apply them when studying the remote past without thinking about the specifics of their perception by people of that past. All these and similar concepts acquire their inner content only when they are viewed in a broader context of culture” (Гуревич 2002: 7). This productive path of epistemology in history is determined by two fundamental points. First, conscious transdisciplinarity in the formulation of scientific problems.

Two fundamental aspects determine the productive path of epistemology in history. The first is conscious transdisciplinarity when formulating scientific problems. Appealing to indirect plots of the past triggers a permanent search for applicable and effective tools, often found in related humanities (and sometimes even in exact and natural sciences). Secondly, the historian’s array of operations, which were previously perceived as secondary, is being transformed – for instance, source study procedures for data criticism. The historian already ceases to be a communicator and compiler but begins to actively synthesize “past reality”, processing information from different types of sources in a specific way.

Thanks to the latest tasks, the historian is no longer looking for “facts” but is peculiarly representing the remnants of the past in various “models” and “images”. In this context, “quantitative history” or “quantitative methods” have been actively developing since the 1970s (Ковальченко 1984,

1987, 2008; Миронов 1975, 1984, 1991, 2000; Підгаєцький 2001; Бородкин 1986, 1996, 1999, 2016, etc.). This historiographic experience has become the basis for brand new branches of modern sciences – “historical informatics”, “cliometrics” or “cliodynamics” (modern historiography of the latter branch can be a topic for a separate publication; here we have indicated only specialized thematic ones).

Quantitative methods of historical demography cognition

Based on the experience of applying quantitative modelling within the framework of social history, modern Ukrainian researchers make successful analysis attempts. In particular, the approaches to source processing by Yu. V. Voloshin (2005, 2005a, 2013) should be noted. Thanks to the efforts of this scientist and of his school, an important and original segment appears in the newest intellectual landscape – the study of socio-demographic problems based on formal sources.

Allying with him in methods and extrapolating his ideas to the population of the Northern Black Sea region, one of the authors involved quantitative characteristics in the context of the formation of the ethnoconfessional community of Russian Old Believers or “Ліровани” (Пригарин 2007, 2007a, 2005–2009, 2010). Engaging colleagues to solve the problems of sociodemographic modelling of processes in Bessarabia / Budzhak (Филипова (Кляус) 2012, 2015; Кузьміна 2015), and Odesa (Σιφναίου, Παραδεισόπουλος 2006: 81-122; Παραδισοпуλος 2007: 118-122; Παραдисопулос 2018: 274-288) proved to be efficient. The efficiency of this regional version of “cliometrics” makes it possible to include it (at the techniques level) into the methodological landscape contours as a whole and to test it within the framework of a specific research task – the reconstruction of the sociodemographic transformations of the Bulgarian population of Budzhak in the 19th – early 21st centuries (Ганчев 2019: 6-15; Ганчев 2019a: 38-55; Ганчев 2020).

The implementation of specific research tasks of “cliometrics”, as a rule, is due to the consideration of their interdisciplinary specifics. Historical and social reconstructions require methods of analysis, synthesis, and induction, as well as comparative, descriptive, compilative, and quantitative ones. The specifics of the source study base provide for the use of special historical methods, in particular, internal and external criticism of historical sources, historiographical criticism, and the typological method in periodization and classification variants. The use of historical and demographic methods is also necessary. Among them, the following methods should

be focused on: data aggregation, family and community history recovery, construction of demographic diagrams, real and conditional generations, diachronic and synchronous versions of data analysis, construction of cluster qualities, typological reconstructions of data on mortality, nuptiality, fertility, etc.

The second author applied this elaborated set of principles (epistemology), methodological projections, and methodological techniques to the reconstruction of sociodemographic processes among the Bulgarians of Bessarabia throughout the history of the community that is the 19th – early 21st centuries (Ганчев 2020). On the one hand, this is a summing up of the fundamental results in the methods, and, on the other hand, determining the need for interpolation to the interpretative study circle of theories and hypotheses in the historical and anthropological sciences. In particular, the connection between social practices and demographic processes tends to combine in two main theoretical horizons. On the one hand, there are hypotheses about the influence of the population's ethnocultural specifics on demography. On the other hand, scientific theories explain the patterns of populations' demographic development through the influence of socioeconomic factors on them. In these two projections, the demographic transition theories by A. Landry (Landry 1934, 1982) and its specification by A. Vishnevsky (1982, 2005), as well as the epidemiological transition (Omran 1998: 99-119; Omran 1971: 731-757) are important. These two theories give us arguments and contours for explaining the population growth endogenous and exogenous factors for a certain group; they are also used to interpret these processes.

Specific demographic categories of analysis are based on the methodological principles of exploring the population movement and its components (Борисов 1976; Боярский 1975; Валентей, Кваша 1989; Григорьева 2010; Дорошенко 2005; Крисаченко 2005; Махорін 2009; Медков 2002; Пирожков 1976, etc.). The principal methodology fundamentals are set out in generalizing dictionary publications (Демографический 1985; Народонаселение 1994). This approach is elaborated both in anthropological (Козлов 1983: 3-16; Комарова 1991: 44-76; Маркарян 1988: 64-74; Салинс 1997: 55-65) and migratory (Денисенко, Ионцев, Хорев 1989; Малиновська 2009) research. In general, it is productive to understand demographic processes as a double factor of the historical past: both as a result and as a potential, both as consequences and important subjective causes. In retrospect, it is relevant to provide examples of such works of the 19th – the first half of the

20th centuries as they test the methods of historical demography as “procedural” (Снигирев 1863: 1-31).

It is also essential to outline the historiographic experience of establishing and analyzing fertility and mortality, the analysis of diachronic and synchronous characteristics of the total fertility rate, female fertility, age at first birth, the interval between births (“birth timing”), seasonality of births (Авдеев, Блюм, Троицкая 2002: 35-45; Аксьонова 2018: 53-66; Аксьонова 2015: 64-74; Крімер 2018: 67-81; Русанова, Мишиева 2005: 60-65; Сердюк 2012; Brown, Norville 2006; Фрејка, Sardon 2006; Leridon 2004: 1548-1553).

Of interest are also specific historical reconstructions of the general coefficients, sex and age structure, and mortality factors (with a special focus on the children's cohort), its dynamics, and seasonality (Маркова 2000: 165-172; Белькова 2010: 72-79; Бойченко 2016: 48-54; Кваша 2003: 47-55; Семенюк 2015; Смертність 2007; Троицкая, Авдеев 2018: 11; Хабарова 2008: 115-133; Цвігун 2010: 160-164; Чепелевська, Ященко 2013: 3013-34). On the border of ethnology and demography, there are such categories as marital status, frequency of celibacy, seasonality of marriages, marriageable age and the market, the difference in marriageable age, typologies, and family structure.

As an analytical generalization, one can trace the plots of the historical dynamics of population reproduction based on the construction of the community's age and sex pyramids, as well as the natural increase coefficients (Курило 2006; Шевчук, Швидка 2012: 39-47; Митеров 2007: 115-127, etc.). This perspective enables us to explore the role of demographic and migration factors in transformation processes. In these contexts, the study of a specific ethnosocial group could, with some nuances, be extrapolated to higher-order societies.

Therefore, contemporary humanities enjoy parallel history “enrichment” processes with quantitative tools for explaining the past, while demography gains from qualitative methods of population mobility cognition (synchronous and diachronic). This is, of course, a sketchy explanation of the development of general scientific principles of epistemological and gnosiological aspects of synthesizing “new” knowledge about “old” processes.

Parameters of extrapolations and interpolations

Historical and demographic reconstructions, as a subject of contemporary humanities, are integrated into social (sociological) research ar-

eas. Quantitative methods (cliometrics) improve and enrich the techniques and possibilities of the tools of history as a science of the processuality and variability of past human experience.

The methodological experience of historical informatics makes it possible to identify and describe the main patterns of historical and demographic development processes. This method of technological interpolation into the area of reconstructions is combined with the method of “importing” tools for describing development trends (natural and mechanical reproduction) of individual groups, regional communities, and micro-societies as a whole. The substantiation of research methods is conducted simultaneously at two levels of knowledge: epistemology and methodology.

Therefore, the actual transdisciplinarity is generated by a system of general scientific principles and theoretical projections, special historical, demographic, sociological, and cliometric techniques. The cognition of historical reality through quantitative modeling enables us to make an attempt to comprehensively explore “demography as history and history as demography”.

References

- Brown R., Norville C. 2006. Theories of Fertility. In: <https://uwaterloo.ca/waterloo...in.../01-06.pdf> (visited 10.11.2020).
- Frejka T., Sardon J.-P. First birth trends in developed countries: a cohort analysis, no. WP-2006-014, MPIDR Working Papers, Max Planck Institute for Demographic Research, Rostock. In: <https://core.ac.uk/download/pdf/7127546.pdf> (visited 10.11.2020).
- Landry A. 1934. *La révolution démographique. Études et essais sur les problèmes de la population*. Paris: Librairie du Recueil Sirey.
- Landry A. 1982. *La révolution démographique. Études et essais sur les problèmes de la population*. Paris: INED.
- Leridon H. 2004. Can assisted reproduction technology compensate for the natural decline in fertility with age? A model assessment. *Human Reproduction*, no. 19, p. 1548-1553.
- Omran A. R. 1998. The epidemiologic transition theory revisited thirty years later. *World Health Statistics Quarterly*, no. 51 (2-4), p. 99-119.
- Omran A. R. 1971. The epidemiological transition: A theory of the epidemiology of population change. *The Milbank Quarterly*. No. 83 (4), p. 731-757.
- Σιφναίου Ευρ., Παραδεισόπουλος Σ. 2006. Οι Έλληνες της Οδησσού το 1897: διαβάζοντας την πρώτη επίσημη ρωσική απογραφή. In: *Τα Ιστορικά*. Τ. 23, τεύχος 44, Ιούνιος Σ. 81-122.
- Авдеев А., Блюм А., Троицкая И. 2002. Сезонный фактор в демографии российского крестьянства в первой половине 19 века: брачность, рождаемость, младенческая смертность. *Российский демографический журнал*, № 1, с. 35-45. / Avdeev A., Blium A., Troickaia I. 2002. Sezonnij faktor v demografii rossijskogo krest'ianstva v pervoj polovine 19 veka: brachnost', rozhdaemost', mladencheskaia smertnost'. *Rossijskij demograficheskij zhurnal*, vol. 1, с. 35-45.
- Аксьонова С. Ю. 2018. Середній вік матері при народженні дитини: чи можлива реверсія? *Демографія та соціальна економіка*, № 2 (33), с. 53-66. / Aks'onova S. Ju. 2018. Serednij vik materi pri narodzhenni ditini: chi mozhлива reversiia? *Demografiia ta social'na ekonomika*, vol. 2 (33), с. 53-66.
- Аксьонова С. Ю. 2015. Черговість народження у матерів середнього і пізнього репродуктивного віку. *Демографія та соціальна економіка*, № 3 (25), с. 64-74. / Aks'onova S. Ju. 2015. Chergovist' narodzhennia u materiv seredn'ogo i pizn'ogo reproduktivnogo viku. *Demografiia ta social'na ekonomika*, vol. 3 (25), с. 64-74.
- Ариес Ф. 1977. *Философия и методология истории*. М.: Прогресс. / Aries F. 1977. *Filosofia i metodologija istorii*. М.: Progress.
- Белькова А. Е. 2010. Название болезней и их симптомов в метрических книгах первой половины XX века Тюменского духовного правления (часть третья, об умерших). In: *Вестник Сургутского государственного педагогического университета*, № 2, с. 72-79. / Bel'kova A. E. 2010. Nazvanie boleznej i ikh simptomov v metriceskikh knigakh pervoj poloviny XX veka Tiimenskogo dukhovnogo pravleniia (chast' tret'ia, ob umershikh). In: *Vestnik Surgut'skogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta*, vol. 2, с. 72-79.
- Блок М. 2018. Апологія історії або ремесло історика / пер. з фр. М. Марченко. Київ: Laurus. / Blok M. 2018. Apologija istorii abo remeslo istorika / per. z fr. M. Marchenko. Kiiv: Laurus.
- Блок М. 2002. Феодальне суспільство / пер. з фр. В. Шовкун. Київ: Всесвіт. / Blok M. 2002. Feodal'ne suspil'stvo / per. z fr. V. Shovkun. Kiiv: Vsesvit.
- Бойченко С. 2016. Основні причини та фактори смертності населення Чернігова (за матеріалами метричних книг XIX – початку XX ст.). In: *Сіверянський літопис*, № 4-5, с. 48-54. / Bojchenko S. 2016. Osnovni prichini ta faktori smertnosti naseleennia Chernigova (za materialami metricnikh knjig XIX – pochatku XX st.). In: *Sivrians'kij litopis*, vol. 4-5, с. 48-54.

- Борисов В. А. 1976. Перспективы рождаемости. М.: Статистика. / Borisov V. A. 1976. Perspektivy rozhdaemosti. M.: Statistika.
- Бородкин Л. И. 1986. Многомерный статистический анализ в исторических исследованиях. М.: МГУ. / Borodkin L. I. 1986. Mnogomernyj statisticheskij analiz v istoricheskikh issledovaniakh. M.: MGU.
- Бородкин Л. И. 2016. Моделирование исторических процессов: от реконструкции реальности к анализу альтернатив. СПб.: Алетейя. / Borodkin L. I. 2016. Modelirovanie istoricheskikh processov: ot rekonstrukcii real'nosti k analizu al'ternativ. SPb.: Aletejia.
- Боярский А. Я. 1975. Население и методы его изучения. М.: Статистика. / Boiarskij A. Ia. 1975. Naselenie i metody ego izuchenii. M.: Statistika.
- Бродель Ф. 2013–2017. Идентичность Франции: простир та історія: в 3 кн. / пер. з фр. С. Глухової. Київ: Видавництво Жупанського. / Brodel' F. 2013–2017. Identichnist' Francii: prostir ta istoriia: v 3 kn. / per. z fr. S. Glukhvoi. Kiiv: Vidavnicтво Zhupans'kogo.
- Бродель Ф. 1995–1998. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст.: в 3 т. / пер. з фр. Г. Філіпчука. Київ: Основи. / Brodel' F. 1995–1998. Material'na civilizaciia, ekonomika i kapitalizm, XV–XVIII st.: v 3 t. / per. z fr. G. Filipchuka. Kiiv: Osnovi.
- Валентей Д. И., Кваша А. Я. 1989. Основы демографии: учебник. М.: Мысль. / Valentej D. I., Kvasha A. Ia. 1989. Osnovy demografii: uchebnik. M.: Mysl'.
- Вишневецкий А. Г. 2005. Избранные демографические труды. М.: Наука. Т. 1: Демографическая теория и демографическая история. / Vishnevskij A. G. 2005. Izbrannye demograficheskie trudy. M.: Nauka. T. 1: Demograficheskaja teoriia i demograficheskaja istoriia.
- Вишневецкий А. Г. 1982. Воспроизводство населения и общество: история, современность, взгляд в будущее. М.: Финансы и статистика / Vosproizvodstvo naseleniia i obshchestvo: istoriia, sovremennost', vzgliad v budushchee. M.: Finansy i statistika.
- Волошин Ю. В. 2013. Населення домогосподарств і структура родин мешканців Полтави другої половини XVIII ст. (за матеріалами сповідних розписів). In: СОЦІУМ: альманах соціальної історії. Київ. Вип. 10, с. 31-50. / Voloshin Iu. V. 2013. Naselennia domogospodarstv i struktura rodin meshkanciv Poltavi drugoi polovini XVIII st. (za materialami spovidnikh rozpisiv). In: SOCIUM: al'manakh social'noi istorii. Kiiv. Vip. 10, c. 31-50.
- Волошин Ю. В. 2005. Розкольніцькі слободи на території Північної Гетьманщини у XVIII ст.: історико-демографічний аспект. Полтава: АСМІ. / Voloshin Iu. V. 2005. Rozkol'nic'ki slobodi na teritorii Pivnichnoi Get'manshchini u XVIII st.: istoriko-demografichnij aspekt. Poltava: ASMI.
- Ганчев О. І. 2020. Демографічні трансформації болгарської спільноти Південної Бессарабії (XIX – початок XXI ст.). Одеса: Сімекс-Прінт. / Ganchev O. I. 2020. Demografichni transformacii bolgars'koi spil'noti Pivdennoi Bessarabii (XIX – pochatok XXI st.). Odesa: Simeks-Print.
- Ганчев О. І. 2019. Болгарська сім'я Південної Бессарабії першої половини XIX ст.: модель етно-демографічного розвитку. In: Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки». Т. 30. Харків, с. 6-15. / Ganchev O. I. 2019. Bolgars'ka sim'ia Pivdennoi Bessarabii pershoi polovini XIX st.: model' etno-demografichnogo rozvitku. In: Visnik KhNU imeni V. N. Karazina. Serii «Istoriia Ukraini. Ukrainoznavstvo: istorichni ta filosofski nauki». T. 30. Kharkiv, c. 6-15.
- Ганчев О. І. 2019. Болгарська сім'я Південної Бессарабії у першій половині XIX ст. в науковому полі соціальної історії. In: Сумський історико-архівний журнал, № XXXIII. Суми, с. 38-55. / Ganchev O. I. 2019. Bolgars'ka sim'ia Pivdennoi Bessarabii u pershoi polovini XIX st. v naukovomu poli social'noi istorii. In: Sums'kij istoriko-arkhivnij zhurnal, vol. XXXIII. Sumi, c. 38-55.
- Ганчев О. І. 2020. Демографічні трансформації болгарської спільноти Південної Бессарабії (XIX – початок XXI ст.). Одеса: Сімекс-Прінт. / Ganchev O. I. 2020. Demografichni transformacii bolgars'koi spil'noti Pivdennoi Bessarabii (XIX – pochatok XXI st.). Odesa: Simeks-Print.
- Григор'єва С. В. 2010. Основы демографии: текст лекцій. Харків: НТУ «ХПІ». / Grigor'ieva S. V. 2010. Osnovi demografii: tekst lekcij. Kharkiv: NTU «KhPI».
- Гуревич А. Я. 2003. Предисловие. In: Словарь средневековой культуры. Под ред. А. Я. Гуревича. М. / Gurevich A. Ia. 2003. Predislovie. In: Slovar' srednevekovoj kul'tury. Pod red. A. Ia. Gurevicha. M.: ROSSPEN.
- Демографический 1985. Демографический энциклопедический словарь. Ред. Д. И. Валентей. М.: Сов. Энциклопедия. / Demograficheskyi 1985. Demograficheskyi entsyklopedycheskyi slovar. Red. D. Y. Valentei. M.: Sov. Entsyklopedyia.

- Денисенко М. Б., Ионцев В. А., Хорев Б. С. 1989. Миграциология. М.: МГУ. / Denisenko M. B., Ioncev V. A., Khorev B. S. 1989. Migraciologia. M.: MGU.
- Дорошенко Л. С. 2005. Демографія: навч. посіб. Київ: МАУП. / Doroshenko L. S. 2005. Demografiia: navch. posib. Kiiiv: MAUP.
- Кваша Е. А. 2003. Младенческая смертность в России в XX веке. In: Социологические исследования, № 6, с. 47-55. / Kvasha E. A. 2003. Mladencheskaia smertnost' v Rossii v XX veke. In: Sociologicheskie issledovaniia, vol. 6, с. 47-55.
- Ковальченко И. Д. 2008. Методы исторического исследования. М.: Наука. / Koval'chenko I. D. 2008. Metody istoricheskogo issledovaniia. M.: Nauka.
- Ковальченко И. Д., Бородкин Л. И. 1987. Современные методы изучения исторических источников с использованием ЭВМ: учеб. пособие. М.: МГУ. / Koval'chenko I. D., Borodkin L. I. 1987. Sovremennye metody izucheniia istoricheskikh istochnikov s ispol'zovaniem EVM: ucheb. posobie. M.: MGU.
- Козлов В. И. 1983. Основные проблемы этнической экологии. In: Советская этнография, № 1, с. 3-16. / Kozlov V. I. 1983. Osnovnye problemy etnicheskoi ekologii. In: Sovetskaia etnografiia, vol. 1, с. 3-16.
- Колесник І. І. 2013. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ. / Kolesnik I. I. 2013. Ukrains'ka istoriografiia: konceptual'na istoriia. Kiiiv: Institut istorii Ukraini NAN Ukraini.
- Комарова О. Д. 1991. Демографические аспекты этнической экологии. Этническая экология: теория и практика. М., с. 44-76. / Komarova O. D. 1991. Demograficheskie aspekty etnicheskoi ekologii. In: Etnicheskaiia ekologiia: teoriia i praktika. M., с. 44-76.
- Крисаченко В. С. 2005. Динаміка населення: популяційні, етнічні та глобальні виміри. Київ: Вид-во Нац. ін-ту стратегічних досліджень. / Krishachenko V. S. 2005. Dinamika naseleennia: populiacijni, etnichni ta global'ni vimiri. Kiiiv: Vid-vo Nac. in-tu strategichnikh doslidzhen'.
- Крімер Б. О. 2018. Трансформація народжуваності в Україні на ранніх етапах демографічного переходу. Демографія та соціальна економіка, № 2 (33), с. 67-81. / Krimer B. O. 2018. Transformaciia narodzhuvanosti v Ukraini na rannikh etapakh demografichnogo perekhodu. In: Demografiia ta social'na ekonomika, vol. 2 (33), с. 67-81.
- Кузьміна С. Б. 2015. Трансформації етносоціальної структури населення Бессарабії (перша половина XIX ст.): дис. ... канд. іст. наук: Чернівці. / Kuz'mina S. B. 2015. Transformacii etnosocial'noi strukturi naseleennia Bessarabii (persha polovina XIX st.): dis. ... kand. ist. nauk: Chernivci.
- Курило І. О. 2006. Соціально-економічна структура населення: еволюція, сучасність, трансформації: монографія. Відп. ред. В. С. Стешенко. Київ: ІДСД НАНУ. / Kurilo I. O. 2006. Social'no-ekonomichna struktura naseleennia: evoliuciia, suchasnist', transformacii: monografiia. Vidp. red. V. S. Steshenko. Kiiiv: IDSD NANU.
- Ле Гофф Ж. 2000. Другое Средневековье. Пер. с фр. С. В. Чистяковой, Н. В. Шевченко. Екатеринбург: Уральский университет. / Le Goff Zh. 2000. Drugoe Srednevekov'e. Per. s fr. S. V. Chistiakovej, N. V. Shevchenko. Ekaterinburg: Ural'skij universitet.
- Малиновська О. А. 2009. Міграція внутрішня. Енциклопедія історії України. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ. Т. 6: Ла-Мі. In: http://www.history.org.ua/?termin=Migratsiya_vnutrishnya (vizited 10.11.2020). Malinovs'ka O. A. 2009. Migraciia vnutrishnia. Enciklopediia istorii Ukraini. Redkol.: V. A. Smolij (golova) ta in. Kiiiv. T. 6: La-Mi. In: http://www.history.org.ua/?termin=Migratsiya_vnutrishnya (vizited 10.11.2020).
- Маркарян Э. С. 1988. Экология общества и культура. In: Экология человека: основные проблемы. М.: Наука, с. 64-74. / Markarian E. S. 1988. Ekologiia obshchestva i kul'tura. In: Ekologiia cheloveka: osnovnye problemy. M.: Nauka, с. 64-74.
- Маркова М. А. 2000. Некоторые наблюдения за полнотой фиксации младенческой смертности в метрических книгах Олонецкой губернии. In: Компьютер и историческая демография: сб. науч. статей. Под ред. В. Н. Владимировой. Барнаул: Изд-во Алтайского гос. университета, с. 165-172. / Markova M. A. 2000. Nekotorye nabludeniia za polnotoj fiksacii mladencheskoj smertnosti v metrisheskikh knigakh Oloneckoi gubernii. In: Komp'iuter i istoricheskaiia demografiia: sb. nauch. statej. Pod red. V. N. Vladimirova. Barnaul: Izd-vo Altajskogo gos. universiteta, с. 165-172.
- Махорін Г. Л. 2009. Основи демографії: курс лекцій. Житомир: Волинь. / Makhorin G. L. 2009. Osnovi demografii: kurs lekcij. Zhitomir: Volin'.
- Медков В. М. 2002. Демография. Ростов-на-Дону: Феникс. / Medkov V. M. 2002. Demografiia. Rostov-na-Donu: Feniks.
- Миронов Б. Н. 1975. Историк и математика: (математические методы в историческом исследовании). Л.: Наука. / Myronov B. N. 1975. Ystoryk u matematyka: (matematycheskye metody v ystorycheskom yssledovanuu). L.: Nauka.

Миронов Б. Н. 1984. Историк и социология. Л.: Наука. / Mironov B. N. 1984. Istorik i sociologiya. L.: Nauka.

Миронов Б. Н. 1991. История в цифрах: (математика в исторических исследованиях). Л.: Наука. / Mironov B. N. 1991. Istoriia v cifrah: (matematika v istoricheskikh issledovaniiah). L.: Nauka.

Миронов Б. Н. 2000. Социальная история России периода империи (XVIII – начало XX в.): генезис личности, демократической семьи, гражданского общества и правового государства: в 2 т. СПб.: Дмитрий Буланин. / Mironov B. N. 2000. Social'naia istoriia Rossii perioda imperii (XVIII – nachalo XX v.): genezis lichnosti, demokraticheskoj sem'i, grazhdanskogo obshchestva i pravovogo gosudarstva: v 2 t. SPb.: Dmitrij Bulanin.

Мітеров О. 2007. Демографічна характеристика сільського населення Чернігівської губернії (друга половина XIX – початок XX століття). In: Сіверянський літопис, № 6, с. 115-127. / Miterov O. 2007. Demografichna kharakteristika sil'skogo naselennia Chernigivs'koi gubernii (druga polovina KhIKh – pochatok XX stolittia). In: Siverians'kij litopis, vol. 6, с. 115-127.

Народонаселение 1994. Народонаселение: энциклопедический словарь. М.: Большая российская энциклопедия. / Narodonaselenie 1994. Narodonaselenie: enciklopedicheskij slovar'. M.: Bol'shaia rossijskaia enciklopediia.

Парадисопулос С. 2007. Греки Одессы в 1897 г. Изучение Первой всеобщей переписи населения Российской империи. In: Розвиток Еллінізму в Україні у XVIII – XXI ст. Маріуполь: Б. и, с. 118-122. / Paradisopoulos S. 2007. Greki Odessy v 1897 g. Izuchenie Pervoj vseobshchej perepisi naseleniia Rossijskoj imperii. In: Rozvitok Ellinizmu v Ukraini u XVIII – XXI st. Mariupol': B. i, с. 118-122.

Парадисопулос С. И. 2018. Этнодемографические характеристики населения Одессы середины XIX в. In: Археологія, етнологія та охорона культурної спадщини Південно-Східної Європи. Одесса: ОНУ, с. 274-288. / Paradisopoulos S. I. 2018. Etnodemograficheskie kharakteristiki naseleniia Odessy serediny XIX v. In: Arkheologiya, etnologiya ta okhorona kul'turnoi spadshchiny Pivdenno-Skhidnoi Ievropi. Odessa: ONU, с. 274-288.

Пирожков С. И. 1976. Демографические процессы и возрастная структура населения. М.: Статистика. / Pirozhkov S. I. 1976. Demograficheskie processy i vozrastnaia struktura naseleniia. M.: Statistika.

Підгаєцький В. В. 2001. Основи теорії та

методології джерелознавства з історії України XX століття. Дніпропетровськ: ДДУ. / Pidgaiec'kij V. V. 2001. Osnovi teorii ta metodologii dzhereloznavstva z istorii Ukraini XX stolittia. Dnipropetrovs'k: DDU.

Пригарин А. А. 2005–2009. О численности старообрядцев Буджака в первой половине XIX века: динамика процессов формирования этноконфессиональной группы. In: Stratum plus: культурная антропология и археология: Причерноморские этюды, № 6, с. 128-142. / Prigarin A. A. 2005–2009. O chislennosti staroobriadcev Budzhaka v pervoj polovine XIX veka: dinamika processov formirovaniia etnokonfessional'noj gruppy. In: Stratum plus: kul'turnaia antropologiya i arkheologiya: Prichernomorskie etiudy, vol. 6, с. 128-142.

Пригарин А. А. 2010. Русские старообрядцы на Дунае: формирование этноконфессиональной общности в конце XVIII – первой половине XIX вв.: монография. Отв. ред. О. Б. Демин. Одесса; Измаил; М.: Смил; Археодоксія. / Prigarin A. A. 2010. Russkie staroobriadcy na Dunae: formirovanie etnokonfessional'noj obshchnosti v konce XVIII – pervoj polovine XIX vv.: monografiia. Otв. red. O. B. Demin. Odessa; Izmail; M.: Smil; Arkheodoksiia.

Пригарин А. А. 2007. Этносоциальные характеристики села Буджака: материалы похозяйственных книг с. Муравлевки 1940-х гг. In: Человек в истории и культуре: сборник научных работ в честь 70-летия лауреата Государственной премии Украины, академика РАЕН, профессора, доктора исторических наук Владимира Никифоровича Станко. Одесса; Терновка: Друк, с. 296-311. / Prigarin A. A. 2007. Etnosocial'nye kharakteristiki sela Budzhaka: materialy pokhoziajstvennykh knig s. Muravlevki 1940-kh gg. In: Chelovek v istorii i kul'ture: sbornik nauchnykh rabot v chest' 70-letia laureata Gosudarstvennoj premii Ukrainy, akademika RAEN, professora, doktora istoricheskikh nauk Vladimira Nikiforovicha Stanko. Odessa; Ternovka: Druk, с. 296-311.

Пригарин О. А. 2007. Стативно-вікова структура росіян старообрядців Буджаку у першій половині XIX ст. In: Історико-географічні дослідження в Україні: зб. наук. пр. Київ. Ч. 10, с. 376-399. / Prigarin O. A. 2007. Statevo-vikova struktura rosiian staroobriadciv Budzhaku u pershij polovini XIX st. In: Istoriko-geografichni doslidzhennia v Ukraini: zb. nauk. pr. Kiiv. Ch. 10, с. 376-399.

Русанова Н. Е., Мишиева Н. Г. 2005. Позднее материнство и проблемы воспроизводства населения. Политика народонаселения: настоящее и будущее. In: Четвертые Валентеевские чтения.

М: МАКС-Пресс, с. 60-65. / Rusanova N. E., Mishieva N. G. 2005. Pozdnee materinstvo i problemy vosproizvodstva naseleniia. Politika narodonaseleniia: nastoiashchee i budushchee. In: Chetvertye Valentevskie chteniia. M: MAKS-Press, с. 60-65.

Салинс М. Д. 1997. Култура и околна среда: изследване по културна екология. In: Културна екология. София: Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН, с. 55-65. / Salins M. D. 1997. Kultura i okolna sreda: izsledvane po kulturna ekologiia. In: Kulturna ekologiia. Sofia: Institut za etnologiia i folkloristika s Etnografski muzej pri BAN, с. 55-65.

Семенюк О. А. 2015. Стативно-вікові особливості смертності населення працездатного віку та шляхи її попередження: дис. ... канд. мед. наук: Київ. / Semeniuk O. A. 2015. Statevo-vikovi osoblivosti smertnosti naselennia pracezdatnogo viku ta shliakhi ii poperedzhennia: dis. ... kand. med. nauk: Kiiiv.

Сердюк І. 2012. Дитина й дитинство у Гетьманщині XVIII ст. Повсякдення ранньомодерної України: [історичні студії в 2 т.]. Київ: Інститут історії України. Т. 1. / Serdiuk I. 2012. Ditina j ditinstvo u Get'manshchini XVIII st. Povsiakdennia rann'omodernoї Ukraini: [istorichni studii v 2 t.]. Kiiiv: Institut istorii Ukraini. T. 1.

Смертність 2007. Смертність населення України у трудовоактивному віці: колект моногр. Відп. ред. Е. М. Лібанова. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України. / Smertnist' 2007. Smertnist' naseleennia Ukraini u trudoaktivnomu vici: kolekt monogr. Vidp. red. E. M. Libanova. Kiiiv: In-t demografii ta social'nikh doslidzhen' NAN Ukraini.

Снигирев В. С. 1863. О смертности детей на первом г. жизни: опыт медико-статистического исследования в Ставропольской губернии с 1857 по 1862 год. СПб. / Snigirev V. S. 1863. O smertnosti detej na pervom g. zhizni: opyt mediko-statisticheskogo issledovaniia v Stavropol'skoj gubernii s 1857 po 1862 god. SPb.

Сучасні 2010. та прогнозні тенденції смертності населення України. Г. О. Слабкий, О. М. Орда, Л. А. Чепелевська, О. В. Любінець. Київ: Знання. / Suchasni 2010. Suchasni ta prognozni tendencii smertnosti naselennia Ukraini. G. O. Slabkij, O. M. Orda, L. A. Chepelev'ska, O. V. Liubinec'. Kiiiv: Znan-nia.

Троицкая И., Авдеев А. 2018. Первая российская номенклатура болезней и диагностика причин смерти в XIX в.: частный случай. Население и экономика. Т. 2, № 4, с. 11. / Troickaia I., Avdeev

A. 2018. Pervaia rossijskaia nomenklatura boleznej i diagnostika prichin smerti v XIX v.: chastnyj sluchaj. Naselenie i ekonomika. T. 2, vol. 4, с. 11.

Февр Л. 1991. Бои за историю. Пер. с фр. А. А. Бобовича, М. А. Бобовича, Ю. Н. Стефанова. М.: Наука. / Fevr L. 1991. Voi za istoriiu. Per. s fr. A. A. Bobovicha, M. A. Bobovicha, Iu. N. Stefanova. M.: Nauka.

Филипова (Кляус) М. П. 2017. Историко-демографическая характеристика повседневности болгар-переселенцев в Российской империи (по массовым источникам первой половины XIX в.). In: Творческое наследие А. А. Зимина и современная российская историография: VI Зиминские чтения: междунар. науч. конф, посвященная 95-летию со дня рождения Александра Александровича Зимина (г. Москва, 7 апреля 2015 г.). Под общ. ред. чл.-кор. РАН В. П. Козлова. М., с. 362-371. / Filipova (Kliaus) M. P. 2017. Istoriko-demograficheskaia kharakteristika povsednevnosti bolgar-pereselencev v Rossijskoj imperii (po massovym istochnikam pervoj poloviny XIX v.). In: Tvorcheskoe nasledie A. A. Zimina i sovremennaia rossijskaia istoriografiia: VI Ziminskie chteniia: mezhdunar. nauch. konf, posviashchennaia 95-letiiu so dnia rozhdeniia Aleksandra Aleksandrovicha Zimina (g. Moskva, 7 apreliia 2015 g.). Pod obshch. red. chl.-kor. RAN V. P. Kozlova. M., с. 362-371.

Филипова (Кляус) М. П. 2012. Особенности брачной модели болгар Бессарабии в первой половине XIX века в демографическом, нормативном и социокультурном измерениях. Българите в Северното Причерноморие: изследования и материали. Одеса; Велико-Търново. Т. 11, с. 77-107. Filipova (Kliaus) M. P. 2012. Osobennosti brachnoj modeli bolgar Bessarabii v pervoj polovine XIX veka v demograficheskom, normativnom i sociokul'turnom izmereniakh. B'l'garite v Severnoto Prichernomorie: izsledovaniia i materialii. Odessa; Veliko-T'rnovo. T. 11, с. 77-107.

Хабарова О. В. 2008. Анализ основных аспектов смертности населения г. Севастополя в XIX в. при помощи базы данных (по материалам метрических книг). In: Круг идей: междисциплинарные подходы в исторической информатике. М., с. 115-133. / Khabarova O. V. 2008. Analiz osnovnykh aspektov smertnosti naseleniia g. Sevastopolia v XIX v. pri pomoshchi bazy dannykh (po materialam metrisheskikh knig). In: Krug idej: mezhdisciplinarnye podkhody v istoricheskoi informatike. M., с. 115-133.

Цвігун І. А. 2010. Смертність населення України та її соціально-економічні наслідки. Вісник Хмельницького національного універ-

ситету. Т. 3, № 2, с. 160-164. / Cvigun I. A. 2010. Smertnist' naselennia Ukraini ta ii social'no-ekonomichni naslidki. Visnik Khmel'nic'kogo nacional'no-go universitetu. Т. 3, vol. 2, с. 160-164.

Чепелевська Л. А., Яценко Ю. Б. 2013. Динаміка смертності населення України на сучасному етапі: регіональний аспект. Україна. Здоров'я нації, № 2 (26), с. 30-34. / Chepelevs'ka L. A., Iashchenko Iu. B. 2013. Dinamika smertnosti naselennia Ukraini na suchasnomu etapi: regional'nij aspekt. Ukraina. Zdorov'ia natsii, vol. 2 (26), с. 30-34.

Шевчук П. Є., Швидка Г. Ю. Закономірності формування статеві-вікової структури населення України. Демографія та процеси відтворення населення, с. 39-47. In: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9103/04-Shevchuk.pdf> (vized 10.11.2020) / Shevchuk P. Ie., Shvidka G. Iu. Zakonomirnosti formuvannia statevo-vikovoї strukturi naselennia Ukraini. Demografiia ta procesi vidtvorennia naselennia, s. 39-47. In: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9103/04-Shevchuk.pdf> (vized 10.11.2020).

Эдиев Д. М. 2006. О роли среднего возраста матери при рождении ребенка о долгосрочной демографической динамике. Вопросы статистики. Вып. 11, с. 23-31. / Ediev D. M. 2006. O roli srednego vozrasta materi pri rozhdenii rebenka o dolgosrochnoj demograficheskoi dinamike. Voprosy statistiki. Вып. 11, с. 23-31.

Alexandr Gancev (Odesa, Ucraina). Doctor habilitat în istorie, docent, Universitatea de Stat tehnologiilor intelectuale și de comunicații.

Александр Ганчев (Одесса, Украина). Доктор исторических наук, доцент, Государственный университет интеллектуальных технологий и связи.

Alexander Ganchev (Odessa, Ukraine). Doctor of History, Associate Professor, State University of Intelligent Technologies and Communications.

E-mail: Alexander.Ganchev@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-0201-2270

Alexandr Prigarin (Odesa, Ucraina). Doctor habilitat în istorie, docent, Universitatea Națională „I. I. Mecinikov”.

Александр Пригарин (Одесса, Украина). Доктор исторических наук, доцент. Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова.

Alexander Prigarin (Odessa, Ukraine). Doctor of History, Associate Professor, “I. I. Mechnicov” Odessa National University.

E-mail: prigarin.alexand@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6684-309X